

ՏԱՍՆ ԵՒ ԻՆՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 բուրլի, կես տարվանը 6 բուրլի
Առանձին համարները 7 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлисъ. Редакция «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերէն)

Հայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով.

Հայտարարութիւնների համար վճարում են
խրաքանչիւր բառին 2 կոպեկ.

ԲՈՎԱՆԻԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ներքին Տեսութիւն. Գործընթացի կեանքի ազդեցութիւնը մեր մէջ. Առևտուր խոշոր հետ. Նախնային շահութիւններ. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պարսկաստան. Իշխան Բիսմարկ. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՐԱՌԻՆՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Տեղագրական խորհրդի մասին.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՂԱՅԱՅԻՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԱԶԳԻՅՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

Խորհրդով անմասն մի մարդ՝ երկու ժամ փորձում ման գալուց յետոյ կարող է դադարաւոր կարգով մի քանի րոպէս հասարակութեան դարձադաս մասին: Ճիշդ է ասված, որ փողոցը ընդհանուր հասարակութեան տունն է, բայց մենք որքան որ փողոց ի շատէ պատկանաւոր չենք մեր տուն մի տուն, ընդհակառակն անհոստ չենք դառնում փողոցում: Ազգուր, գոռոց, ճառաց, հայտնաբեր, ծեծ, —ասան մեր փողոցային կեանքի պատկերը: Նկատելով այդպիսի փողոցային տղիք երեխաների վնասակար ազդեցութիւնը հասարակութեան բարոյականութեան վրա՝ վերջին ժամանակներումս Ռուսաստանի մի քանի նահանգներում՝ նահանգապետներին չորսին լստօրէն պատուիրված էր պոլիցմային հետեւի փողոցում հայտնաբերող արտասանողներին և դատի ենթարկել այդպիսիներին: Այդ միջոցն արդէն արդարութեամբ գործ է դրվում իշխան նահանգներում և հետագայում ուրիշ նահանգներ ևս օրինակ են առնում դրանցից: Արդեօք ժամանակ չէ մեղադրում էլ մտքնել փողոցային յիշատակներին, անկարգութիւն անողներին ի խոստ պատժի ենթարկելը: Թէև օրէնքը պատժ սահմանած է հասարակաց անդորրութիւնը խանգարելու համար, բայց նախ որ այդ կանոնը միշտ չէ գործադրվում և կարելի է պոլիցմայի բարեհաճ կամքից և պոլիցիական ծառայողի ղեկի մեղադրող անձնատուրութիւնն ունեցած անձնական առանձին յարաբերութիւնից և արամարդութիւնից, և երկրորդ, որ փողոցային հայտնաբերողներին, այնպէս ևս չենք տեսնում ներկայացնում, որ ներկայ կողմ պոլիցիական ևս տարածում է նոյն իսկ անտեղի է համարում իր միջամտութիւնը: Պոլիցիականը, մասնաւոր զաւաճներում,

կարծում է որ կարելի է միջամտել միայն այն ժամանակ, երբ մարդիկ միմեանց խեղդողում են, երբ հանդերձներ կտորներն ու մօրուքի մաղերն աչա և այն կողմն են թռչում և երբ ի լրումն ամենայնի՝ հակառակորդներից միմի անուրիս պատկեր է սրածայր խնայալով... Պոլիցիան երբեմն այնպէս եռանդի է գալիս՝ որ հարսանիքի ժամանակ երգիչը դէպ զուգանան լուսնում է, իսկ երբեմն զանազան թով կարածներին գիշերալին բազմոսական խրատներով վրա՝ նայում է մասնների արանքից: Եւ ասան նկատում ենք, որ զուրկ կտորի մէկը՝ իր նման մի քանիսին ժողոված՝ սաղն ու քանակներն, կամ դէպ զուգանան առաջները դցած թափառում են փողոցից փողոց, գուցէ տունում են աշողութեամբ զուրկ բերած... մի գողութիւն, մի աւաղակալին ձեռնարկութիւն: Հարձած լուսնը վայրենի գոռոցով, անհարկաւորել աղմուկով, քստմեղէն հայտնաբերող թափելով անցնում է. հայր, մայր, երեխայ, կին, հաւատ, օրէնք, մեղադր, կենդանի, նոյն իսկ կրօնական սրբութիւններ և ամենիս Տէրն ու ստեղծող դառնում են սոսկալի յիշատակներին: Երբ մեր ժողովրդը վայրենի լնտարիները զրգուրում են, այն ժամանակ բայց՝ վրա է նրա յիշատակներում հարուստ բառաբանը, չափվում են նրա հնարած այնպիսի խայտառակ աստղաշարներ, դարձուածներ, որ լսողի մաղերը տնկվում են, մարմինը փաշտադրում է: Եթէ դուք նստած էք մի պատուար ընտանիքի շրջանում, կամ ձեր տանը չընկալաւոր էք ձեր մեծ և փոքր զաւակներով, քոյրերով, հարսներով և լսում էք սրկական ժողովում՝ անհանգստութիւնը ձեռք արթում է, դուք ամեն ջանք գործ էք դնում մի կերպ հեռացնել ձեզ շրջապատողներին ուշադրութիւնը արբանքների լուսանկարներից՝ զուրկ կարծում էք, սպիտակում էք, անհանգստաբար ժափում եք գալիս տեղում. նոյնն են անում մանաւանդ կանայք—բայց իզուր, գոռոցը լուսնի շուրջն անգամ լսելի է... Մեր մէջ մինչև անգամ մեծ կտրիճութիւն է համարվում հարբելու ժամանակ սրան ու նրան հայտնել, մանաւանդ կան մարդիկ, որոնք հարբելիս՝ հենց սկսում են հարուստների, աղաների ընտանեկան պատկեր հայտնել—գուցէ լուրջ ժամանակ նրանցից կրած որ և է զրկալքի, կամ նոյն իսկ նախանձի ազդեցութեան տակ: Այդպիսի աչ և անհանգստալի հայտնաբերող առաջնում են անհանգստալի կուրներ, արկնահեղութիւններ, սպանութիւններ և

իրեն հետանց այդ լուրի՝ շղթաներ, բանտ, տաժանակիր աշխատանք, որբացած ընտանիք, անտէր և հասարակաց շնչին բնուն դարձող քաղցած մանուկներ: Մենք գիտենք թէ որքան ապականի ազդեցութիւն ունի փողոցային կեանքը մեր մանուկների վրա. բարեկիրթ ընտանիքներ փողոցի վատ ազդեցութիւնից ազատ պահելու համար՝ իրանց զաւակներին չեն թողնում փողոցում խաղալու և մեր ստորին կարգի դպրոցից նախադաս են համարում տանու ուսուցիչ վարձել և ուրիշ մանուկներից առհասարակ հեռու պահել, որն ունի իր վատ կողմերն ևս: Բայց հանրակրթական ստորին դպրոցներից հեռու մնալու և փողոցի ազդեցութիւնից խորշը բաւական չէ: Ճշմարիտ է, բարոյական կրթութիւն տարածելու համար շարժական դպրոցներ չունենք, բայց անբարոյականութիւն տարածելու համար շարժական խմբեր կան և դրանք են՝ սրբկաների արբած ամբիւր: Տարբաբարբար այդ գիշերային քաղաքային կրթութիւնի մէջ կրթման մասնակցում են և քաղաքի պատուար վաճառականը, և առաջնակարգ դասի ներկայացուցիչը և որ աւելի պզգալի է—թէև հաղուաղէլ՝ Գանի որ մեր հասարակութիւնը անտարբերութեամբ ստորգրված լինելով չէ կամենում բողբոջ առօրեայ կեանքի մէջ տեղի ունեցող անհանգստութիւնը դէպքերի դէմ, ուստի դարձեալ իշխանութեան վրա ծանրանում է զբանց առաջն առնելու պարտականութիւնը: Մասնաւոր իր կողմից թող ձայն բարձրացնէ այդ մասին և մենք համոզված ենք, որ իշխանութեան անօրինութեամբ վերջ կը դրվի փողոցային ճամբարակութիւններին, հայտնաբերութիւններին, որ կարող է իր որոշ ազդեցութիւնը ունենալ ոչ միայն մեծերի, այլ փոքրահասակների համար:

Հ.

ԱՌՆԵՏՈՒՐ ԽՂՃԻ ՀԵՏ

Հայ հասարակութեան ծայրայեղ անտարբերութեան, թուլութեան պատճառով մեր մէջ անպակաս են հասարակութեան հաշույլ ապրող անհատներ: Այդ բանի հետեանքն է որ հասարակութիւնը կարծես հաշուաւ չէ այն մտքը, թէ իրաւաբան զործող իրաւունք ունի իր աշխատանքով կատարված գործից օգտուելու, թէ չեն զրահատը մեղր կտրելիս լիզում է մատը: Այդ-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՏԵՂԱՊԱՆԱԿԱՆ ԽՂՃԻ ՄԱՍԻՆ

ա) Աղաթանգեղոսի և Մովսէս Խորենացու վկայութեան համաձայն, երբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայաստանը լուսաւորելուց յետոյ սկսեց թեոքանալ և ճգնել անապատներում, Տրդատ թագաւորը խնդրեց, եպիսկոպոս ձեռնադրեց 318 թ. իր որդի Արիստակէսին և կարգեց նրան իր փոխարորդ: Ա. Արիստակէս կատարում էր հայրապետութեան պաշտօնը ի կենդանութեան ս. Գրիգորի մինչև նրա մահը, որից յետոյ յաջորդեց Երեմիայի 332 թ. իր փոխարորդութեան կամ տեղապահութեան ժամանակ ս. Արիստակէս կատարում էր հայրապետութեան վերաբերեալ բոլոր դրոճերը, բացի ձեռնադրութիւնից. նա մասնակցեց մինչև անգամ 325 թ. Նիկիոյ տիեզերական ժողովին, իբրև ներկայացուցիչ հայկական եկեղեցու:

բ) Ստրմակ, Բրեքիչ և Դմիտրի պարսից թագաւորի կարգմամբ մի քանի տարի իբրև աթուակ վարում էին կաթողիկոսական իշխանութիւնը, բայց վարդապետութեան և ձեռնադրութեան իրաւունքը վերապահված էր ս. Սահակին: Այդ անարժան աթուակները, ի հարկէ, կաթողիկոս

չէին, բայց վարում էին եկեղեցու բոլոր վարչական գործերը, միայն ձեռնադրութիւն, մեռն օրհնել, վարդապետութիւն չէին կարողանում անել, հունենալով բուն հայրապետական իշխանութիւն: Պատմութեան մէջ նրանք կոչվում են «աթուակ», որ մի և նոյն է «տեղապար»:

գ) 440 թ. իր, երբ վախճանվեց ս. Սահակ, հայրապետութեան պաշտօնը 6 ամիս վարեց, իբրև տեղապար ս. Մեսրոպը: Նա վարդապետում էր, իրաւական թղթեր էր գրում, մի խօսքով՝ խնամում էր հայրապետական աթուակ, կատարելով և վայելելով այդ պաշտօնի վերաբերեալ բոլոր եկեղեցական-վարչական պարտաւորութիւնները և իրաւունքները:

դ) Ս. Մեսրոպը մահից յետոյ, որովհետև իր օւթութիւններին և անխնամութեան պատճառով դեռ անկարելի էր կաթողիկոս ընտրել, նոյն իսկ իրան ս. Մեսրոպը յանձնարարութեամբ, տեղապար կարգվեց նրա երեւելի աշակերտ Գովսէփ քահանայ, վայոց Զորի Հորոցիմ գիւղից, և որովհետև նա եպիսկոպոս չէր, այսինքն ձեռնադրված չէր, ուստի բառ վկայութեան Գովհանէս կաթողիկոսի, առժամանակ ձեռնադրութեան և միւս հոգիւր կարգերը կատարում էր Բզնունեաց եպիսկոպոս Ստրմակը: Ինչպէս յայտնի է, տեղապար Գովսէփը, յետոյ ձեռնադրվելով կարգվեց կաթողիկոս, որովհետև Նիկիէի մէջ գտնում ենք, որ Միհրանեսին գրած պատասխանի թուղ-

ե) 581 թ. Մովսէս կաթողիկոսը ծերացած լինելով իր տեղ փոխանորդ կամ աթուակ տեղապար կարգեց Վրթմանէ վարդապետին, քերթող անուանալին և նրա ձեռքով կառավարեց իր իշխանութիւնը մինչև իր մահը—593 թ. դեռ ևս 13 տարի: Այնուհետև Վրթմանէ քերթողը, իբրև տեղապար, վարում էր աթուակ գործերը մինչև 594 թ. իր, երբ ընտրվեց Աբրահամ կաթողիկոսը: Իր տեղապարութեան օրով Վրթմանէ վրաց կաթողիկոսն իւրերօնին թողել և յանդիմանութիւն գրեց Քաղիկոսին թողելով ընտրուելու մասին, ուրեմն գործարեց մի այնպիսի իրաւասութիւն, որը կարող էր ի կիր արկանել միայն կաթողիկոսը:

զ) 649 թ. իր, երբ Ներսէս կրորդ շինող կոչեցեալ կաթողիկոսը ստիպվեց հրաժարվել իր իշխանութիւնից յոյներին ինտրիգաների պատճառով, թէօդորոս Ռատունի տեղապար կարգել տուաւ Գովհանէս վարդապետ Մանազկերտցուն: Սա իր հայրենիքում—Մանազկերտ քաղաքում, եկեղեցական ժողով գումարեց և նշուիլ տուաւ պապին և Նոր կաթողիկոսին և սահմանեց ու վերահաստատեց հայկական եկեղեցու նախնական վարդապետութիւնը և զօգմատը—Գրիգորի մի և անշիթ ընտրութեան մասին: Գետոյ ծէսերի և զուտ կրօնական ու դասնական արարողութիւններին մասին նոր կանոններ սահմանեց, այն է

պաշտօնը, եղել են մի և նոյն ժամանակ և մի-
դի նախանշամ և 1836 թվից մինչև այսօր
պատահել մի դեպք, որ «տեղապահ» ուրիշ
նէր «սինդիկատիսանդամ» ուրիշ Նիժե պաշտ-
հել է, որ կաթիլիկոսանից տանգը իրանց
վանից առաջ կոնդակով տեղապահ են նշանակ-
վելին, նա եղել է անպատճառ սինդիկատի
դամը։ Առ այժմ յայտնի է միայն մի կոնդակ
որով Գեորգ կաթիլիկոսն իր մահվանից առաջ
նշանակել է տեղապահ Մակար արքեպիսկոպոսին,
բայց վերջինս ձեռնադրութեամբ երիցազոյն և-
պիսկոպոս և անդամն էր սինդիկատի։ Սակայն իր-
տեղապահ Մակարը 1884 թ. ընտրութիւնից
առաջ հեռացաւ Էջմիածնից և գնաց իր թիւնը, յա-
տույց առաջագոյն անդամը հանդիսացաւ Մկրտիչ
արքեպիսկոպոս Բաբեանման, ուստի և նա սկսեց
վարել տեղապահի պաշտօնը, և ինչպէս Պօլիսի
պատրիարքաբանը, ազգային ժողովը, նոյնպէս և
Ռուսաստանի բոլոր առաջնորդները և ազգը զի-
նում էին Մկրտիչ արքեպիսկոպոսին—սինդիկատի
նախանշամին Հտեղապահ» տիպառոյի։ Այդ ժա-
նանակ ոչ մի բողոք և առարկութիւն չկր-
ցար։ Մկրտիչ տեղապահութեան դէմ, քանի որ յայտնի
էր, որ նա չունի կաթիլիկոսական կոնդակ չնքն
կոնդակ ունեցող տեղապահ Մակարը ձանաղում
էր Մկրտչին իբրեւ տեղապահ։ Եւ 1885 թվի կա-
թիլիկոսանի ընտրութեան պատգամաւորներն
(Աղբար Յովհաննիսեան, Յովհաննէս Մարգարեան
Համբարձում Առաքելեան, Ալեքսանդր Կալայեան

Թիւններն և մեծ քանակութեամբ գաղտնի կերպով տարածուած էր Պարսկաստանում։ Որովհետեւ խաղիկ-Աստուրը մի և նոյն ժամանակ համակրում էր Ռուսաստանին, այդ պատճառով անգլիացիները, որոնք ըստ երևոյթին, մեծ ազդեցութիւն ունեն պարսից «Բեֆօրմիստներ» չըջանում, ըստ հոգեյին ինտրիգներ լարել նրա դէմ և բանը այն տեղի հասաւ, որ կուսակցութիւնը կատարեալապէս բաժանուի իր առաջնորդից։ Կուսակցութիւնը վճռեց ինքնուրոյն կերպով դործել, բայց նրա առաջին փորձն անաջող եղաւ։ Վերոյիշեալ կուսակցութիւնը մի անհատու աղբիւս ուղարկեց Շահին պահանջելով, որ նա ֆինանսական վարչութեան մէջ արմատական փոփոխութիւններ մտցնէ, պարզամշտ հրաւիրէ, կրօնի աղաւաղութիւն հրատարակէ և բազմակնութիւնը ջնջէ։ Շահը, նամակը կարդալով, շատ բարկացաւ և հրամայեց ոտիկանութեանը յանցաւորներին զրտնել։ Այդ պատճառով բազմաթիւ կալանաւորութիւններ տեղի ունեցան։ Մի և նոյն ժամանակ Լոնդոնի պարսից դեսպանը «Asiatic Quarterly Review» ամսագրում մի յօդուած աղեկ, որի նպատակն էր անպատշաճել, թէ սահմանադրական կուսակցութեան յարձակումները անարդար են և որ Նասր-է-Ղուլին Շահի թագաւորելու օրից Պարսկաստանը երջանիկ դրութեան մէջ է։ Թէ՛հրանը երեք հարիւր հազար բնակիչներով կեդրոն քաղաքից հոյակապ մայրաքաղաքի փոխկից, որքան զեղեցիկ կերպով է կազմակերպւած, և բարակալան ձեռով մինիստրութիւններ և զեպալանութիւններ են հիմնուած և եւրօպական ձեռով են սկսել գործել Պարսկաստանում բանկերը, գաղափր լուսաւորութիւնը, պոետները, հեռագրատեսիլը, երկաթուղիները և այլն։

ԻՇԽԱՆ ԲԻՍՄԱՐԿ

Կիսնգլխում նորերս արմկալի ցոյցեր եղան ի պատիւ այնտեղ գտնուող իշխան Բիսմարկին։ Ամեն օր բաղնաթիւ անձինք և պատգամաւորութիւններ են ներկայանում իշխանին։ Շնորհաւորութիւններն և ցանկութիւններն իշխան Բիսմարկի պատասխանում է կարճ ճառերով, միայն ընդհանուր հետաքրքրութիւն է ներկայացնում այն ճառը, որ իշխանն ասեց զերմանական ուսանողներին պատգամաւորութեանը, որը մատուցեց նրան մի պատուաւոր դասախոս։ Մասնացոյց անելով այն լանի վրա, թէ ինքն պատկանում է այն սերնդին, որը կուսում էր կայսրութեան ստեղծման համար, իսկ ուսանողները պատկանում են այն սերնդին, որը պէտք է պաշտպանէ և պահպանէ կառուցված շինութիւնը, նախկին կանցլէրը ոչնչորութեամբ համոզում էր պատանիներին, որոնցից շատերը ապագայում դառնալու են պետական և պարլամենտական գործիչներ, պաշտպանել այժման կայսերական սահմանադրութիւնը, թէպէտ չը հաւանեն նրա մի քանի առանձին մասերը։ Պէտք է խուսափել ամեն տեսակ փոփոխութեան։

Սիւնիս Սիւնիստեան, խառնակ Ալաճալեան, Ներսիս Աթաբէկեան, շնորհակալութեան ուղերձ ներկայացնելով Միլիտէ արքեպիսկոպոսին, այսպէս էլն դրում. «ամենապատիւ սրբազան Տէր-Միլիտէ արքեպիսկոպոս, տեղակալ առնեսպետի սինօդի քաղաքական և նախագահ համադրային զեքսի իշխանին և նախագահ համադրային կաթողիկոսական ընտրողական ժողովոյ, ճիշդ այնպէս, ինչպէս 1884 թ. պատգամաւորները շնորհակալութեան ուղերձ ներկայացնելով Մալկար արքեպիսկոպոսին, գրում էին նոյն տիտղոսը։ Ինքն Մալկար սրբազան միշտ ստորագրում էր ընտրողական թղթերին այսպէս. «տեղապահ առնեսպետի սինօդի», նոյնը անում էր և Միլիտէ արքեպիսկոպոսը։ Ետեղապահ առնեսպետի սինօդի (իսկ յայտնի է, որ սինօդի առնեսպետը կաթողիկոսն է)։ Կ. Պոլսի Ներսիս պատրիարքը կաթողիկոսական ընտրութեան վերաբերեալ աղբյուրի ժողովի վճիռը յայտնելով 1884 թ. ապրիլ 16-ին Մալկար սրբազանին, այսպէս է գրում. «ամենապատիւ տ. Մալկար սրբազան արքեպիսկոպոս, արժանաւոր տեղակալ կաթողիկոսութեան ամենայն հայոց»։ Զարդը տարին աղբաւրութեան ամենայն հայոցն և աղբային ժողովը ընտրողական յաջադիրը ուղարկելով Միլիտէ սրբազանին, դարձեալ այսպէս էլն գրում. ամենապատիւ Տէր-Միլիտէ Ս. արքեպիսկոպոս շարժանաւոր տեղակալ կաթողիկոսութեան ամենայն հայոց»։ Կը նշանակէ երբ Մալկար սրբազան 1884 թ. սինօդի նախագահ էր տեղապահ էր, նոյն-

Թիւնները, ասում էր նա, որովհետեւ դառն կարող են տարածաշրջութիւններ առաջ բերել։ Այս իշխան Բիսմարկ ասեց։

Վնչ որ վերաբերում է արտաքին գործերին, դառն ինձ ամենին անհանգստութիւն չեն պատճառում։ Բոլոր յարձակումները զբաղեցնում են միայն մուրճի հարուածները աղբեցութիւնը կուսնեան և աւելի էլ կը նպաստեն Գերմանիայի միութեանը։ Ներքին քաղաքականութեան վերաբերմամբ կը նկատեմ, որ ամենաթող կողմը ես համարում եմ գերմանացիները բաժան բաժան լինելու ձգտումը։ Դա արդէն մեր արեւելի մէջը կաշ։ Պարլամենտական բաժնիները և քաղաքական կուսակցութիւնները կուրը սպառնում է ապագայում մեր միութեան գործին, իսկ քաղաքական կուսակցութիւնները բաժանող այդ անդունդը վրա կամուրջ դնելը մեծ դժուարութիւններ են է կապված։ Պարլամենտական բազմաթիւ խմբեր վրա բաժան-բաժան լինելը մի հիւսնութիւն է, որը արմատ է բունը քաղաքական առաջնորդների նախանութեան շնորհով, որոնք նեցուկ են պտուտել երբեմն բարձրում, երբեմն ցածրում, իրանք քաղաքական աղբեցութիւնը դարձնելու նպատակով։ Պէտք է կուսել այդ վատ հակումները դէմ է թէ մենք սերտ կերպով կը միացնենք մեր ոյժերը, սատանային անգամ դժուարեց դուրս կանենք։ Կրկին մի ինքնուրու հանձն ձեռք մտ, պարտնեք, ընտելացէ իւրաքանչիւր գերմանացու մէջ նախ և առաջ հայրենակցուն տեսնել, և ապա միայն քաղաքական հակառակորդին»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Անտիք կղզու վրա այս օրերս կայացաւ գերմանական շաբաթը։ Արձանի հանդիսաւոր բացումը։ Ֆրանսիական ֆինանսները մինիստր Բուվիէ, այդ առիթով մի ճառ արտասանեց, մասնացոյց անելով այն հանգամանքի վրա, որ Ֆրանսիային այժմ աջողվել է վերաստեղծել իր դրոշը և նաւատորմը և որ նա, այսինքն Ֆրանսիան, ոչ ոքին չը սպառնալով, իւրաքանչիւր բոլի պատրաստ է ամեն զոհաբերութիւններին ներկայութեամբ։

—Պարիզից լրագրիւններն հաղորդում են, որ բուլանթեանները մի միտնից կազմեցին Պարիզում, որ բուլանթեան սովորական յիմարութիւններից յետոյ, վճռեց բողոք յայտնել Ֆրանսիական նաւատորմի դէմ։ Անգլիան այցելելու համար։

—Օգոստոսի 4-ին Բրիտանիայում կայացաւ սօցիալիստական միջազգային կոնգրէսի բացումը բազմաթիւ օտար պատգամաւորների ներկայութեամբ։

—Նիցիայում շուտով կը բացվի Գարիբալդի արձանը, զվաւորապէս նրա համար, որ Գարիբալդի մասնակցեց 1870—71 թ. երկրի պատերազմին։ Ասում են, որ արձանի բացմանը ներկայ կը լինի և մինիստր Ֆրէյսիէն։ Գարիբալդի արձանի բացման և մասնաւոր հանդիսին պաշտօնական ընտրութիւն տալու պատճառով։

պէս տեղապահ էր սինօդի նախագահ Միլիտէ սրբազանը 1885 թ. չը նայելով, որ կաթողիկոսական կոնգրէս չուներ։ Ինքն Մալկար սրբազանը ճանաչում էր Միլիտէին իբրեւ տեղապահ։

Ժր) Մալկար սրբազանը կաթողիկոսականութիւնը սինօդի նոր—անդամներն առաջարկեցան, աւագագոյն եպիսկոպոս կամ նախագահ հանդիսացաւ սինօդի մէջ թաղուս եպիսկոպոս Չիւնակեանը և յայտնի է, որ նա նկատվում էր իբրեւ տեղապահ։

Այս սոյն տեղեկութիւնները, որ ձեռնհաս եղանք քաղել պատմութիւնից։ Այդ տեղեկութիւնները հիման վրա կարելի է եթէ ոչ վերջնական նապէս, գէթ զոհացուցիչ կերպով լուծել մեր դրած հարցերը։ Այդ տեղեկութիւնները բերում են մեզ այն եզրակացութեան, որ.

1) Հայոց եկեղեցու նուիրապետութեան կամ վարչական կազմակերպութեան մէջ ամենաշին ժամանակից զոյգութիւն է ունեցել տեղապահութեան աստիճան։

2) Տեղապահութեան աստիճանը հաստատվել է այն անհրաժեշտութիւնից, որ առաջ է եկել եկեղեցին անիշխանութեան և քաօսի մէջ չը թողնելու համար. այդ պատճառով տեղապահներ նշանակել են և կաթողիկոսներին կենդանութեան ժամանակ, երբ նրանք որ և է պատճառով, ներքին, թէ արտաքին, ձեռնհաս չեն եղել հովուելու եկեղեցին։

վիճաբանութիւն սկսվեց Ֆրանսիական մամուլի մէջ։ Հանրապետութեան թշնամի մամուլը բողոքում է Ֆրանսիական հողի վրա լիտալական ծովային աւազակին արձան դնելու դէմ և մանաւոր այն բանի դէմ, որ Ֆրէյսիէն պէտք է ներկայ լինի հանդիսին։

—«Արեւելի» մէջ կարդում ենք. «Այս առաւօտ Եւրօպիայէն ստացանք յուլիս 22 թ. Եւրօպիայէն, ուստից գոհութեամբ կը տեղեկանանք թէ Սուլթանը բարեհաճել է ներումն չնորհել Եւրօպիայի աղագլխներէն Փասպանեան Գեորգ և Արքապետան Կարապետ Էֆենտիսներուն, որք երեկ ու կէս տարի է ի վեր աքսորեալ էին ափերէկան Տրիպոլիս։ Ոչ միայն արձակելուց ծնողքն ու ընտանիքը, այլ և Եւրօպիայի համայն ժողովուրդը բերկրութեամբ լցուել են ի լուր կայսերական այս շնորհին»։

—«Հայրենիք» լրագրիւրը գրում է. «Մանչեսթըրէն մեզ կը գրեն թէ հայազգի Երկիր Ուլիս 12,500 Ֆրանկ կտակած է աղբային Հայունեաց ընկերութեան»։

—Եղիպտական հարցի առիթով Լոնդոնի «Standard» լրագրիւրը իր մի յօդուածում ասում է. «Մեզ անհաւատալի է թվում, որ բրիտանական առաջին մինիստրը պարլամենտական արձակուրդները վերջնաւորեց յետոյ անգամ բանակցութիւններ սկսի Բ. Գրան հետ եղիպտական հարցի առիթով։ Եւ իրաւ, ինչ է իսկապէս պահանջում մեզանից սուլթանը։ Նա պահանջում է եղիպտոսը մաքրել կամ եղիպտոսից անգլիական զորքերի դուրս դալու վերջնական ժամանակամիջոցը որոշել։ Մենք չենք կարող ոչ մէկն անել, ոչ էլ միւսը։ Եթէ սուլթանը ղեկավարութիւն ունի այժմ զբաղվել եղիպտոսի բարձրութիւնը ապահովելու խնդրով, ինչու նա նախ և առաջ չէ անպահովում Արաբիայի բարձրութիւնը։ Անգլիան չէ ցանկանում Եւրօպիայի կազմակերպութիւնները պատասխանատուութիւնը յանձն առնել և հանգստութիւնը պաշտպանել այդ նախագում. այնու ամենայն, մենք խոստովանում ենք, որ սուլթանը կարող էր պահանջել Անգլիայից, որ նա որպէս ապահովել է եղիպտոսի խաղաղութիւնը և բարօրութիւնը, նոյն բանն անել և ուրիշ նախագիծերի համար։ Եղիպտական հարցը շատ ճիշդ կերպով է վճարվում Բ. Գրան։ Սուլթանը իր բարձրագոյն իշխանութիւնը պահպանել է եղիպտոսի վրա և այդ բոլորի համար նա պարտական Անգլիային։ Ուրեմն ինչի վրա է նա զանգատում։ Զէ որ Անգլիան էր, որ Սուլթանի արաբների յարձակողական շարժումը կանգնեցրեց։ Ցանկալի է, որ սուլթանը չը բեր այն մարդկանց չար խորհուրդներին, որոնք ձգտում են վերջնականապէս կործանել օսմանեան կայսրութիւնը»։

ԻՍԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Շօտլանդիայում այս տարի շատ չորութիւն է։ Անցեալ տարվայ նոյեմբերից թիչ անձրևներ եկան և այժմ բոլոր աղբիւրները ցամաքել են։ Գետն-

3) Տեղապահների իրաւասութեան սահմանը և ծաւալը տարածվել է բոլոր եկեղեցական-վարչական գործերի վրա. ոմանք ես այնքան առաջ են գնացել, որ միջամտել են բուն դատաւարանական և դուռ կրօնական խնդիրներին մէջ. միայն կաթողիկոսական ձեռնադրութիւնը և միւսօրհնութիւնը անպայման կերպով սեպհական են մնացել կաթողիկոսութեան իշխանութեան։ Ուրեմն, ընդհանրապէս խօսելով, տեղապահական իրաւասութեան նկարագրվել են բոլոր եկեղեցական-վարչական գործերը, իսկ դուռ կրօնական և դատաւարանական խնդիրները մնացել են կաթողիկոսին։

Տեղապահների նշանակումն կամ ընտրութիւնը եղել է. 1) կաթողիկոսների նշանակելով կամ կոնգրէսով. 2) աղբային կամ հողերապահութեան ընտրութեամբ. 3) մասնաւոր իշխանութեան ընտրութեամբ. 4) կամ ուղղակի աղբի մէջ նշանաւոր եկեղեցականը սկսել է հովուել հօտը մինչև հովուապետի ընտրութիւնը, ինչպէս ու Մեքսիկոյ։ 5) 1836 թ. սկսած տեղապահ ձանաչվել են նրանք, որոնք եղել են սինօդի նախագահ կամ իրեցադոյն անգամ, անխորհրդ կերպով ունեցել են նրանք կաթողիկոսական կոնգրէս թէ ոչ։ Ոչ նախագահել է սինօդում, նա կատարել է և տեղապահի պաշտօնը, ինչպէս և Պոլսի եկեղեցից առաջ, երբ հաստատվեց բարձրագոյն խորհրդարան, որ նախագահ եղել է և տեղապահ։ Ի հարկէ, այս դրութիւնը համապատասխան չէ հայոց եկե-

րում ջրերը պակասեցան։ Չորութեան հետեանքն այն է, որ պտուղները քանակութեան կորուց առատ են, բայց յատկութեամբ վատ։

Լէպցիգում հասարակական հաշույլ արձան կը գրվի 1884 թ. լին վախճանված դրամաւոր Կարլ-Ֆրիդրիխ-Ֆիլիպ Տաուսնիցին, որը Լէպցիգ քաղաքին կտակեց 4 միլիոն մարկ։

Բուդա-Պէշտում մաղեարները մեծ առաջադիւնութիւն են անում։ Գերմանական լեզուն այնտեղ անիւնայ հալածանքի է ենթարկվում։ Մաղեարների մայրաքաղաքի լրագրիւններում տպված է այն ընկերութեան կանոնադրութիւնը, որի անդամները պարտաւորվում են հալածել գերմանական լեզուն իրանց բոլոր յարաբերութիւններում։ Այդ ընկերութեան անդամները պէտք է հրաժարվեն գերմանական լրագրիւններին ստորագրելուց, պէտք է չը ման գան այն սրճատները և հիւրանոցները, որտեղ գերմանական լրագրիւններ են ըստացվում, պէտք է առեւտուր անեն միայն այն մազաղիններում, որտեղ խօսում և հայիւներ են գրում մաճարեղն լեզուով։ Հիւրանոցներում և սրճատներում գերմանացի ծառաներ չը պէտք է լինեն, և Շիլլերի լեզուն անպայման արգելվում է գործածել ընկերութեան անդամներին։

Բալարիայի Օտտո թագաւորի առողջական դրութիւնը գնալով վատանում է։ Նա օրերով կերակուր չէ ընդունում և թմրած դրութեան մէջ է գտնվում։ Երբ այդ թմրութիւնն անցնում է, հոգեպէս հիւսնալ թագաւորը բուն մանկական խաղերով է զբաղվում։

ՄՇԱԿԻ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՍՏՈՒՑԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 14 օգոստոսի, Այսօր Մեծ Խլան վաղիմբը Ալեքսանդրովի իր ամուսնու, և բեկաների և ավիտայի հետ արտասանման ուղեւորից։ Նոյա Բարձրութիւնները գնում են Բերլին, այնտեղից էլ կանցնեն Գեյմանդա, ուր կայցելեն Մէլլենբուրգ—Երկրինեան մեծ դքսին, իսկ օգոստոսի առ երեկաները կերթան Պարիզ, ուր կը սպասեն օգոստոսի առ. ծնողներին։ Պարիզից Նոյա Բարձրութիւնները կերթան Մէլլենբուրգ ծովային լողարանները։

ԼՕՆԴՈՆ, 14 օգոստոսի։ Ներքին պատերազմը Չիլիում հետեւալ ուղղութիւնը ստացաւ. պատերազմող զորքերից ոչ մէկը ղեկավարութիւն չունի յարձակումն սկսել. այսօր ամբողջ օրը թիթի հրացանաձգութիւն էր շարունակվում երեկ, ապա տամբները իրանց գործողութեան եղանակը կը փոխեն և կերթան դէպի երկրի ներքը, առել ևս ձեռնուռ դիմը զրաւելու համար, որը հնարաւորութիւն կը տար յարձակումն գործել ուղղակի մայրաքաղաքի վրա առանց որ և է վտանգի։ Ընդհարում տեղի կունենայ այսօր։ Կարծում են, որ նախագահ Բոլմանդա փորձ կանի ապստամբների յետ բաշվելու ձանապարհը կտրել և յարձակողական արշաւանք կը սկսի։

ԽՈՐԱԳԻՐ-ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՂ՝ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

դեցու ողուն և աւանդութեանց, բայց նա կատարված իրողութիւն է (fait accompli), ինչպէս կատարված իրողութիւն է և այն, որ առաջնորդները այժմ մեր մէջ չեն նշանակվում ժողովրդական ընտրութեամբ, այլ իշխանութեան ընտրութեամբ, մինչդեռ հին ժամանակները և այժմ ես, Տաճկաստանում, նրանք ընտրվում էին ժողովրդի ձեռքով։

Այժմ, իբրեւ վերջնական եզրակացութիւն։ Քանի որ 1836-ի կանոնադրութեան հրատարակութիւնից ի վեր կաթողիկոսական տեղապահի պաշտօնը վարել են սինօդի աւագագոյն անդամները, ունենալին նրանք կաթողիկոսական կոնգրէս թէ ոչ, քանի որ չէ պատահել մի այնպիսի դէպք, որ կաթողիկոսները տեղապահ նշանակելն մի ուրիշ անձ և ոչ սինօդի նախագահ մին, քանի որ այդ դրութեան դէմ ոչ մի բողոք և առարկութիւն չէ եղել ամբողջ աղբի կողմից, քանի որ թէ կոնգրէս ունեցող Մալկար սրբազանը և թէ—չունեցող Միլիտէ սրբազանը համահաւասար կերպով նկատվել են իբրեւ տեղապահներ, և քանի որ Երեմիա սրբազանը հանդիսանում է սինօդի նախագահը—ուրեմն նա է և նա պիտի նկատվի իբրեւ տեղապահ կամ տեղակալ կաթողիկոսութեան բոլոր նոյն եկեղեցական վարչական իրաւունքներով, որոնք պատմութիւնը յատկացրել է տեղապահական իրաւասութեան։

Հ. Առաքելեանց

